

Csapó Benő
Szegedi Tudományegyetem
www.staff.u-szeged.hu/~csapo

A közoktatás második szakasza és az érettségi

Budapest, 2008. március 18.

Vázlat

- Bevezetés
Az egységes középiskola megvalósítása
A középfokú végzettség kiterjesztése
- Diagnózis
Melyek a jelenlegi problémák
- Javaslatok
Hosszútávú, következetes fejlesztési stratégia

Diagnózis

1. A reformokban való gondolkodás

- Az ugrásszerű változások megosztják az érintetteket
- Csak kompromisszumokkal és következetlenül valósulnak meg
- Előkészítésük időigényes
- Mire bevezetésükre sor kerül, esetleg már korszerűtlenné is válnak

2. Szemléletbeli problémák

- A szükséges változások léptének alábecslése
- Más országok fejlődése jelentheti a mércét
- 1-3 évtized késésben vagyunk
- A régi idők elit-gimnáziuma iránti nosztalgia
- A régi idők szakképzése iránti nosztalgia

3. A változások ellen ható struktúrák

- A szervezetek, bizottságok, testületek, tanácsok
- Szakképzés háttérintézmény rendszere
- Bonyolult érettségi vizsgarendszer
 - a felkészítésben
 - a lebonyolításban érdekeltek
- A középiskolai felvételi rendszer
- Az iskolai szelekció haszonélvezői

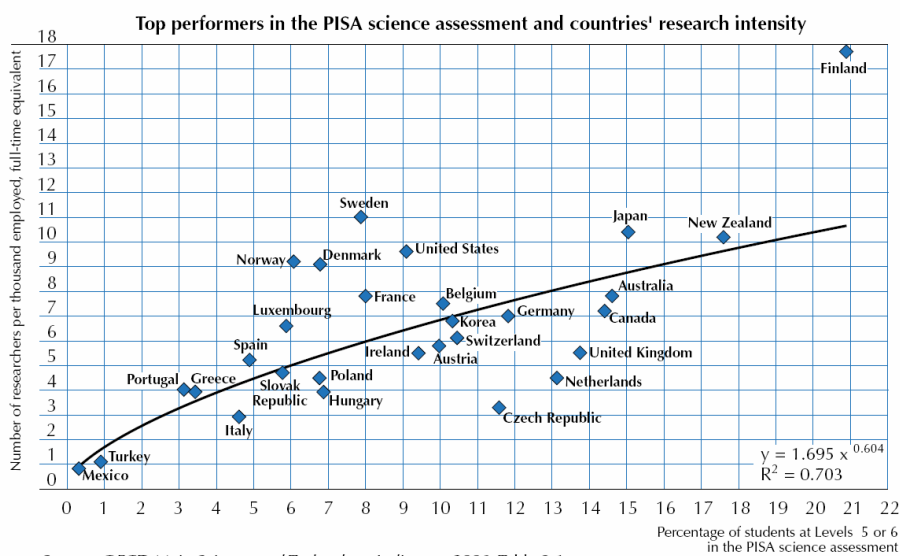
4. Az elvek és a gyakorlat kettőssége

- A szelekció, szegregáció verbális elítélése és az azt fenntartó gyakorlat legalizálása
- A heterogén összetételű tanulócsoportok elvárása, és az ilyen feltételek között használható módszerek hiánya

5. A lemaradók felzárkóztatására nincsenek hatékony eljárások

- A bukás és a lemorzsolódás, mint a különbségek kezelésének leggyakoribb módszere
- Azok járnak legrövidebb ideig iskolába, akik a leglassabban tanulnak.
- A mai rendszer leginkább a tanulásban elakadt fiatalokat irányítja a szakképzésbe
- A folyamatos kudarc, a sokszoros frusztráció elidegeníti a fiatalokat a tanulástól, velük a szakképzésben sem lehet érdemi eredményt elérni.

6. A szelektív rendszer nem segíti a tehetségek fejlődését sem

7. A középiskola lezárt műveltséget akar nyújtani

- Nem számol a LLL lehetőségeivel – a művelődés középiskola utáni lehetőségeivel
- Nem számít a felsőoktatásban megszerezhető műveltségre
- Nem fejleszti a tanulás képességeit és a motivációt

8. Ellentmondásos a szakképzés helyzete

- Nem tisztázott a közoktatás és a szakmunkás-képzés viszonya
- Problematikus a közoktatásba beékelődő szakképzés
- A középfokú szakképzés nem követi a munkaerővel szembeni elvárások megváltozását
- Nem alkalmazkodik a modern tudás-menedzsment követelményeihez
- A széles körben alkalmazható általános készségek és a szakma- és munkahely-specifikus készségek közötti arány nem megfelelő

9. Túlsúlyba kerültek az intellektuális tényezők

- A nemzetközi vizsgálatok indikátorai
- Az újabb fejlesztési programok (mérés-értékelés, tehetséggondozás, érettségi reform)
- Az „oktatás és/vagy nevelés” típusú viták
- Az iskola affektív hatásainak elégtelenségeit bizonyító jelzések
- Nem került sor a problémák tudományos igényű átfogó feltárására.

10. Az érettségi reformja ellentmondásos

- A kétszintűség nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket és további zavarok forrásává vált.
- A kétszintűség egy újabb korai választást visz be a rendszerbe. A diákoknak el kell dönteniük, milyen szinten tesznek az egyes tárgyakból érettségit.
- A korai döntésben sok esetleges elem van, inkább tükrözi a szülők ambícióját, elvárásait, mint a tanuló reális tudását, felkészültségét.
- Felesleges abban a korban a döntés korai kikényszerítése

11. A kétszintűség nem váltotta be a felvételi funkciókkal kapcsolatos várakozásokat

- A két szint ötlete egy olyan korszakban született meg, amikor a felsőoktatásba való bejutásért még szoros verseny folyt.
- Időközben azonban a felsőoktatás kapui tágra nyíltak
- A felsőoktatási intézmények többnyire nem követelik meg a felvételhez az emelt szintet
- A felsőoktatás új, hármas tagozódásának megfelelően a szelekció a felsőoktatáson belül megy végbe
- Nem tisztázott a két szint egymáshoz való viszonya, sem a tartalmi különbségek
- A felsőoktatás a felvételi eljárásban az emelt szintet pluszpontokkal honorálja, ami nem jelent megbízható átszámítást a két szint között

12. A 130-nál több választható vizsgatárgy bonyolulttá és költségessé teszi az érettségit

- Az alapvető készségek fejlettségének és az általános műveltségnek a megbízható mérése sokkal pontosabban orientálná mind az érettségiző fiatal
- Komoly ellentmondást okoz, hogy a természettudomány nem tartozik a kötelező érettségi tárgyak közé.

Javaslatok

1. Célként kell megjelölni az egységes, tizenkét évfolyamos közoktatás megteremtését

- Ebben a keretbe kell elhelyezni a további fejlesztési terveket
- Az iskolakötelezettség 18 évre emelése már megteremtette ennek alapvető jogi feltételét
- A tanulást támogató rendszerek felépítésével el kell érni, hogy ez a tizenkét év jó minőségű iskolázást jelentsen, és a középiskola sikeres befejezéséhez vezessen
- Az egységesség követelményeit kielégíti a mai két, teljes értékű érettségit nyújtó középiskola-típus
- A nagy átrendeződések helyett kis lépések következetesen megvalósított sorozatára van szükség

2. Átfogó kutatási-fejlesztési programot kell indítani a jogi-szabályozási keret áttekintésére

- Tudományosan megalapozott jogalkotási programot kell kidolgozni
- Egy irányba mutató, konzisztens, egymás hatását nem lerontó döntésekre van szükség
- Kezelhető léptékű, ellenőrizhető hatású folyamatos változtatások
- A tudományosan megalapozott oktatáspolitikai (Evidence-Based Education Policy) elveit kell alkalmazni

3. Tudományos alapossággal meg kell vizsgálni, milyen tényezők vezettek a szélsőségesen szelektív magyar iskolarendszer kialakulásához

- Fel kell tárnai, melyek azok az érdekek, amelyek a rendszert fenntartják
- Mi teszi érdekeltté az iskolákat a tanulók közötti válogatásban, mi motiválja a szülőket egyes iskolák preferálására?
- Mi tartja fenn azt a sok tekintetben hamis vélekedést, mely szerint a felsőoktatásba való bejutás egyetlen vagy legjobb módja egy „jobb” középiskolába való bekerülés?
- Milyen jogi anomáliát jelent a szabad iskolaválasztás jogának és az iskolák tanulók közötti válogatási lehetőségének ellentéte?

4. Ki kell dolgozni a különbségek kezelésére szolgáló iskolai mechanizmusokat

- A fejlettségbeli különbségeknek a tanulásra fordított idő különbségeire való átváltása (Carroll modell)
- A lassan haladóknak kell kialakítani az egyedi tanórai és tanórán kívüli fejlesztő módszereket
- A lemaradások nem mindig kognitív eredetűek. Kutató-fejlesztő programot kell indítani a motiváció-hiány tanulmányozására, az érdeklődés felkeltésére alkalmas, a siker-élmény megtapasztalását lehetővé tevő módszerek kidolgozására.
- Az évismétlés (bukás) csak a legkritikább esetben vezet a felzárkózáshoz. A lassan haladók számára megfontolható az iskolafokozatok közé beiktatott fejlesztő év.
- Meg kell teremteni annak feltételeit is, hogy a lassabban haladók egyéni tanrend szerint egy-két év többlettel, fejezhessék be a középiskolát.

5. El kell indítani, illetve ki kell terjeszteni az egységes középiskola (közoktatás) megvalósítását előkészítő kutatási-fejlesztési programokat

- A magyar iskolarendszer település-földrajzi szempontból rendkívül tagolt. A népesség közel ötöde él a fővárosban, másik ötöde pedig olyan kistelepüléseken, ahol az egy iskolai osztályt megtöltő gyereknél is kevesebb születik.
- Ezeket a feltételeket figyelembe véve változatos rendszereket kell létrehozni ahhoz, az esélyeket kiegyenlítve minden gyerek eljuthasson a középiskola befejezéséhez.
- Szükség van a különböző évfolyamokat működtető iskolák hálózatának kialakítására, együttműködési rendszerének fejlesztése.
- Meg kell teremteni annak lehetőségét, hogy a kisebb iskolák tanulói együtt léphessenek tovább a következő iskolafokokba.
- Az iskolák ne válogassák, hanem befogadják a környezetükben élő, hozzájuk jelentkező tanulókat. Mindenfajta szelekciót és szegregációt kizáró haladási utakat kell biztosítani, amelyek minden egyes tanuló számára felkínálják az optimális fejlődést.
- A szülőkkel való együttműködés fejlesztése révén el kell érni, hogy jogos igényeik kielégítését – melyek a gyermekük számára legjobb oktatás biztosítására irányulnak – a rendszeren belül keressék.

6. Ki kell alakítani a tanórai és tanórán kívüli tehetségfejlesztő módszereket

- A tanulói népesség felső 15-20%-ának az átlaghoz igazított tanítási módszerek nem nyújtanak optimális fejlesztő hatást
- Meg kell teremteni azokat az iskolán kívüli fejlesztési lehetőségeket, amelyek biztosítják az optimális terhelést
- A külön osztályokba, iskolákba irányítás, a kiemelkedően tehetséges tanulók tartós elkülönítése sok szempontból nem a leghatékonyabb megoldás
- Ehelyett a kiemelkedő képességű tanulók olyan programokba kapcsolódhatnak be, amelyekben rendkívüli tehetségüket kamatoztathatják.

7. El kell indítani az affektív terület tudományosan megalapozott célrendszerének kidolgozását, operacionalizálását

- Ki kell dolgozni azokat az indikátorokat, amelyek alkalmasak lehetnek az affektív szféra jellemzésére
- Minden iskolai tantárgyban szisztematikusan fel kell tárni az affektív szféra fejlesztésére használható tartalmakat
- Vissza kell állítani azoknak a műveltség-területeknek a szerepét, amelyek a fejlesztésre különösen alkalmasak (pl. képzőművészet, zene, szépirodalom olvasása).
- Különös hangsúlyt kell fektetni azokra a tevékenységi formákra (pl. csoportmunka), amelyek jelentősebb szerepet játszhatnak az affektív tulajdonságok fejlődésében.

8. Meg kell határozni a közoktatás és a szakképzés viszonyát

- El kell indítani a közoktatásba beépült szakképzés fokozatos áthelyezését más képzési formákba, főleg a felsőfokú képzésbe
- Tarthatatlan az a szemléletmód, mely a tanulmányaikban elakadt, kudarcokat elszenvedett, sokszorosan frusztrált tanulókat tekinti a szakmunkásképzés fő merítési bázisának
- A tanulók e csoportjának problémáira a szakképzéstől függetlenül kell a korábban már jelzett módokon megoldást találni

9. Az érettségi vizsga továbbfejlesztése: a középiskolai tanulmányokat lezáró vizsga és a felsőoktatás szelekciós követelményei

- Legyen összhangban a közoktatás és a felsőoktatás általános fejlődéséi tendenciáival
- Legyen motiváló hatása
- A valódi teljesítményeket megbízhatóan mérje
- Ne készítessen korai választásra, és ne rontsa az esélyegyenlőséget

10. Az érettségi rendszer korszerűsítéséhez szükség van a tartalmi standardok tudományos megalapozására

- Továbbfejlesztésére, pontosítására, és folyamatos karbantartására.
- Meg kell erősíteni a tartalmi fejlesztésért felelős központot
- Ki kell alakítani a fejlesztésen folyamatosan dolgozó (lehetőség szerint egyetemi kutató-képző helyekhez kötődő) tudományos műhelyek hálózatát

11.1. Újra kell gondolni az érettségi tárgyak körét

- A mai több, mint 130 tárgyat tartalmazó (és egyre bővülő) lista funkciótlan
- Költséges
- Nem felel meg a felvételi elvárásoknak
- Az érettségi követelmények kidolgozása egyes tárgyaknál nem felel meg a tudományos normáknak
- A vizsgatárgyak akkreditációja nem tudja a szükséges színvonalat és egységességet biztosítani
- Ennyi tárgyra nem lehet igényes, tudományosan megalapozott vizsgarendszert az ésszerűen ráfordítható költségekből kidolgozni

11.2. Be kell vezetni a kötelező természettudomány érettségit

- A természettudomány ötödik kötelező vizsgatárgyként való bevezetésével egyben meg lehet (és meg kell – a vizsgázókat nem lehet tovább terhelni) szüntetni a választható tárgyak végtelen sokaságát
- A közoktatásnak nem feladata ezeknek a speciális tudásoknak a vizsga szintű dokumentálása
- A felsőoktatás nem várja el, hogy a jelentkezők olyan speciális ismeretekkel rendelkezzenek, amelyet egyetlen főiskolai kurzuson meg lehet tanulni
- Azt elvárhatja a felsőoktatás, hogy a jelentkezők rendelkezzenek a további tanuláshoz szükséges általános képességekkel

12. Az új érettségi skála kialakítása

- A jelenlegi rendszer továbbfejlesztésével
- Technikailag a két szint feladatbankjának összevonása, majd közös skálán való paraméterezése
- A skála elégséges szintjét kritérium-orientált alapon, a standardok kidolgozásával kell megadni, a jeles szint kitűzésénél célszerű normatív megfontolásokat is figyelembe venni.
- A skála legyen képes differenciálni még a legfelső teljesítménysávokban is. Az érettségi skála értékállóságának biztosítása, és a tesztpontszám-infláció megelőzése érdekében célszerű a matematika és a természettudomány skálákat a nemzetközi felmérésekkel (PISA, TIMSS) összekapcsolni
- Az egységes érettséginek a mai emelt szint külső vizsga szabványainak kell eleget tenni

Köszönöm a figyelmet!

www.staff.u-szeged.hu/~csapo

